

OB DVEH GORIČARJEVIH KNJIGAH

V letošnjem letu je domača filozofska in sociološka literatura postala bogatejša kar za dvoje zanimivih in zelo potrebnih knjig.

Najprej je Cankarjeva založba izdala v Mali filozofski knjižnici nagrajeno delo profesorja sociologije dr. Jožeta Goričarja »Oris zgodovine političnih teorij« (Od antike do industrijske revolucije), nekaj mesecev nato pa je pri Državni založbi Slovenije izšla knjiga istega avtorja: »Sociologija« (Oris marksistične splošne teorije o družbi). Obe knjigi sta povzeti in prirejani po predavanjih, ki jih je imel avtor v zadnjih nekaj letih na pravni in ekonomski fakulteti v Ljubljani. Na prvi pogled gre torej za učna pripomočka sluшатeljem sociologije. V uvodu k »Sociologiji« pisec to še posebej naglašča, češ da je knjiga namenjena kot učbenik predvsem študentom fakultet, na katerih je uvod v družbene vede obvezen študijski predmet.

Vkljub tej pripombi pa pregled vsebine dokazuje, da tudi vrednost druge knjige presega njen prvotni namen. V razmeroma skromni publicistiki te vrste in ob pomanjkanju sociološke in filozofske literature (saj domače literature, pa tudi zanimivejših in vrednejših prevodov skoraj nimamo, če izvzamemo nekaj redkih del, ki jih je izdala Cankarjeva založba) sta ti dve knjigi, kot sta napisani marksistično, jasno in razgledano, razveseljivo dogodek za vsakogar, ki ga ta problematika zanima. Upravičeno naglašamo, da je v našem času velikih družbenih preobrazb treba zlasti mladi inteligenci omogočiti temeljito in napredno razumevanje sodobnih družbenih procesov. Brez temeljitega dela, brez literature pa ostajamo samo pri besedah in deklaracijah. Zanimivo je, da so srbske in hrvatske založbe v tem oziru pogumno daleč pred nami. Zaradi pomanjkanja literature so zlasti prizadeti študentje univerze in višjih šol, ki si morajo pomagati z raznimi skripti ali dokaj problematično in zastarelo literaturo.

Prva knjiga »Oris zgodovine političnih teorij« je, kar naglašča v predgovoru sam pisec, po vsebini precej širša, kot govori njen naslov. V okviru razvoja svetovnonazorske misli od antike do zgodnjega kapitalizma je avtor vpletel razlago pomembnejših političnih doktrin, ki so nastale v tem razdobju. Tako daje ponekod precej zgoščen pregled in prerez filozofske in družbene misli in političnih teorij, začenši s teoretičnimi predstavniki sužnjelastniške družbe, preko glasnikov zgodnjega in poznega krščanstva, humanizma in renesanse, do predhodnikov meščanskih revolucij in končno do nemške klasične filozofije, ki je bila višek in obenem zaključek napredne meščanske filozofije sploh.

Vsako razdobje začenja avtor z orisom ekonomskih temeljev in pravno-politične nastave, nadaljuje z očrtom glavnih značilnosti ideologije, potem pa obravnava najvažnejše politične teorije dobe. Že iz tega sistema avtorjeve knjige izhaja njegova dialektično materialistična metoda in razlaga duhovnih procesov, ki so odraz procesov v družbeno ekonomski bazi. Knjiga se odlikuje po jasnosti in preglednosti, kar je sploh značilnost in odlika obeh Goričarjevih knjig.

Podobnih del v slovenski literaturi nismo imeli, če izvzamemo obširno »Zgodovino socialne filozofije« Evgena Spektorskega, ki jo je izdala Slovenska Matica v letih 1932 in 1933. To, sicer duhovito delo je napisano konservativno, protimarksistično in idealistično. Polno je zanimivih citatov,

manjka pa mu preglednosti in sinteze. Goričarjev »Oris zgodovine političnih teorij« je skromnejši po obsegu, je pa prvi »marksističen poizkus zgodovine političnih in pravnih doktrin«, napisan z vso znanstveno odgovornostjo, poleg tega pa prijetno in razumljivo.

Čeprav je metoda »vsajevanja« političnih teorij (kakor to avtor sam imenuje) v njihov ekonomski in družbeni okvir edino znanstvena, se mi je vendar zdelo ob čitanju knjige, da so orisi družbeno ekonomskih razdobj mestoma preobširni. Avtor razlaga pojme, ki spadajo bolj v splošno sociologijo kot pa v to, po obsegu omejeno delo (n.pr. nastanek suženjstva, privatne lastnine, prava itd.). Zaradi tega so orisi ekonomske in družbene strukture in razvoja ideologije in pa razlaga političnih doktrin v nesorazmerju. Tudi oris političnih teorij je zato mestoma bolj skromen in zgoščen, kot pa bi bilo potrebno. Zlasti velja to za tretji del knjige, ki ima naslov: Politične teorije zgodnjega kapitalizma. Razumljivo je to, če pomislimo, da gre za predelana predavanja na pravni fakulteti, kjer avtor ni mogel že predpostavljati znanja osnovnih pojmov iz sociologije, temveč je moral te pojme šele pojasnjevati. Zeleti pa bi bilo, da bi avtor v drugi izdaji to popravil in izpopolnil.

To seveda nikakor ne zmanjšuje dragocenosti in uporabnosti knjige, ki bo čez čas morala iziti popolnejša in obsežnejša.

Druga Goričarjeva knjiga je »Sociologija«, ki je, kot pravi v predgovoru avtor, »poizkus obširnejšega učbenika za marksistično sociologijo«. Kdor je spremljal Goričarjevo publicistično dejavnost v zadnjih letih, je lahko videl, da se je avtor od svoje prve knjige (Uvod v družbene vede, I. in II. del, Ljubljana 1953-1954) za to delo sistematično pripravljaval. Posamezne članke o sociološki problematiki, ki jih je objavljaval v raznih publikacijah in revijah, je v celoti ali mestoma popravljene prevzel v knjigo in jim dodal sodoben, marksističen in moderen uvod v splošno teorijo o družbi, tako da je ta knjiga morda še bolj kot prva izpolnila vrzel v naši sociološki literaturi. Prvo Goričarjevo knjigo »Uvod v družbene vede« so res narekovali takrat nujni pedagoški in metodični oziri študija družbenih ved. Ker pa je bila v tistem času vsebina tega predmeta še precej nejasna in se je o tem še razpravljalo, je tudi Goričarjeva knjiga nepregledna, zlasti pa je problematična njena sistematika. Naslanja se na precej dvomljivo delitev družbenega razvoja na družbeno ekonomske formacije in prehodna razdobja med njimi.

»Sociologija« pa je po vsebini in po sistematiki skoraj povsem novo delo in ne druga izpopolnjena izdaja nekdanjega »Uvoda«. V prvem delu knjige obravnava avtor zgodovino družbene misli in daje oznako posameznih sodobnih socioloških smeri, najbolj obširno marksistične sociologije. V drugem delu daje pregled metod sociološkega raziskovanja. Tretji, najobširnejši del pa obsega razlago temeljnih socioloških kategorij, pojavov v družbeni strukturi in družbenega razvoja. Posebno vrednost daje Goričarjevi knjigi prvi, zgodovinski del (ki ga standardni učbeniki sociologije običajno ne obravnavajo posebej) in poglavje o socioloških metodah, ki jih ocenjuje Goričar z marksistično kritičnostjo in z vidika, katere sociološke metode, ki so nastale v buržoazni sociologiji, je mogoče koristno uporabljati tudi v marksističnih raziskavah. Goričar je priključil poglavje o metodah, ker je, kot pravi na nekem mestu, mnenja, da je metode in tehniške postopke, ki jih je razvila sicer meščanska sociologija, mogoče s pridom uporabljati za empirično pro-

učevanje družbenih pojavov in procesov. Brez empiričnega proučevanja pa je marksistična sociologija osiromašena in obsojena na bolj ali manj duhovito ponavljanje in razlago kategorij zgodovinskega materializma.

Zaradi take razdelitve snovi se je moral Goričar odločiti, da imenuje svoje delo »Sociologija« in ne »Uvod v družbene vede« ali »Uvod v zgodovinski materializem«, čeprav se pridružuje tistim teoretikom, ki zgodovinski materializem opredeljujejo kot splošno vedo o družbi in njenem razvoju. Toda marksistična sociologija ni samo zgodovinski materializem in naziv »sociologija« še zdaleč ne pomeni podcenjevanja zgodovinskega materializma in približevanja meščanski sociologiji. V Goričarjevi »Sociologiji« (in napredni sociologiji sploh) je zgodovinski materializem samo en, čeprav najobširnejši del celotne družbene znanosti. Poleg Marksovega zgodovinskega materializma je razvoj družbenih znanosti v zadnjih sto letih prinesel marsikatera nova dognanja, ki spadajo v splošno marksistično sociologijo (sem spada n. pr. tudi vprašanje metodologije). Zato sociologija, če je res marksistična, ni nič manj marksistična kot marksistična historiografija, biologija, lingvistika ali katerakoli druga znanstvena veja. Bistvena je orientacija, vsebina in metoda, ne pa naziv.

Ta zapisek nima namena podrobno in zlasti ne strokovno ocenjevati Goričarjevih knjig, saj je to stvar strokovne kritike. »Oris zgodovine političnih teorij« in »Sociologija« sta kot poizkusa marksističnih učbenikov uspela. Ne dvomim, da bo avtor pri kasnejših izdajah upošteval vse koristne pripombe, ki jih bo dobil tako za dopolnitev prve kot druge knjige, saj je v njiu vkljub vsej vrednosti čutiti manjše pomanjkljivosti, ponekod rahlo mehanične prijeme in podobno.

Vlado Vodopivec

GLASBA

MONOGRAFIJA O ANTONU LAJOVCU

Lahko bi začel takole: kako je spričo revnosti naše monografske literature vsaka taka publikacija dobrodošla, tudi če ne ustreza vsem zahtevam prave monografije; kako je spodobno in lepo, da se je Slovenska akademija znanosti in umetnosti na ta način oddolžila edinemu predstavniku moderne v naši glasbeni umetnosti; ... in še bi lahko dodal nekaj takih misli. Toda to bi bila le retorika, prazna retorika, ki ne bi utegnila nikoli spremeniti dejstev: kvečjemu bi zanje našla vljudnejše ime.

V resnici leži pred mano knjiga, za katero mi je popolnoma neumljivo, kako je mogla Slovenska akademija znanosti in umetnosti, ta najvišja slovenska kulturna ustanova, prevzeti nase odgovornost in jo izdati pod svojim imenom. Zakaj od knjige, ki izide med *Deli SAZU* — Razred za umetnosti — pričakujemo, da bo jasna in točna, da bo ustrezala znanstvenim vodilom in metodam, da bo razpravljala o umetniških vprašanjih in dejstvih dognano in resno in da bo brez naivnosti in nebogljenosti. In, konec koncev, lahko tudi pričakujemo, da bo pisana v korektni slovenščini.

* Lucijan Marija Škerjanc: Anton Lajovic, ob skladateljevi osemdesetletnici. (SAZU, Razred za umetnosti, Dela, Serija za glasbeno umetnost, 15; Ljubljana, 1958, str. 120.)